

Den svenska gymnastiken i Spanien. Två spanjorers resa till Stockholm 1910 för att studera linggymnastik vid Gymnastiska Centralinstitutet

Av Eduardo J. Aragón Gómez & Karin Jäppinen

Copyright: © Författaren/författarna. Artiklar i IHS publiceras under en Creative Commons-licens (Creative Commons CC-BY 4.0), vilket ger tredje part rätt att kopiera och återdistribuera materialet i vilket medium eller format som helst förutsatt att författarnamn och källa anges korrekt.

DOI: <https://doi.org/10.61684/ihs.2025.51310>

Hur citera: Eduardo J. Aragón Gómez & Karin Jäppinen, "Den svenska gymnastiken i Spanien. Två spanjorers resa till Stockholm 1910 för att studera linggymnastik vid Gymnastiska Centralinstitutet", *Idrott, historia och samhälle: Idrottshistoriska föreningens årsskrift*, 2025 (vol. 44).

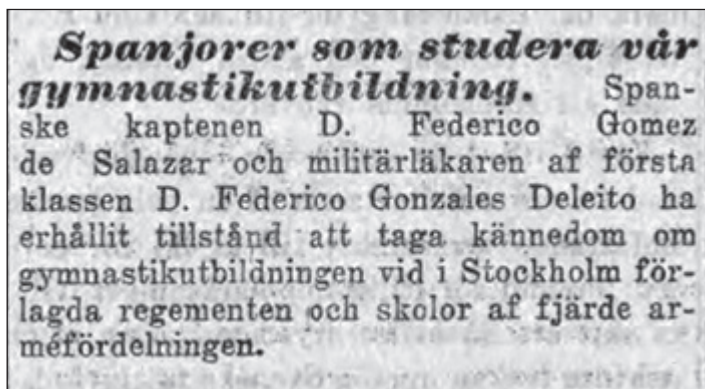
Artikeln ursprungligen publicerad på spanska i *Memorial De Infantería Española: Revista del Arma de Infantería*, ISSN 2444-7730, 2024, nr 89:2

Introduktion

I mitten av oktober 1910 anlände två unga lärare från den spanska Infanteriakademin i Toledo till Stockholm. De unga männen var förste medicinske officer Federico González Deleito och infanterikapten Federico Gómez de Salazar y Orduña. De var på väg att uppfylla en djupt efterlängtd dröm: att på plats i Stockholm lära sig metoderna för svensk gymnastik vid Gymnastiska Centralinstitutet, GCI. Vi kan föreställa oss deras förväntning när de tog sina första steg i denna främmande stad, på väg mot hotell Belfrage, "ett modernt och nyligen renoverat hotell" beläget nära Gymnastiska Centralinstitutet. Stockholm hade vid denna tid 340 000 invånare, och Gymnastiska Centralinstitutet låg mitt i centrum, i korsningen Beridarebangatan – Hamngatan, där idag Kulturhuset ligger.

Resan till Stockholm kom att få stor betydelse för utformningen av ett gymnastiksystem för den spanska militären. Några skrifter finns bevarande från spanjorernas resa, bland annat höll González Deleito en föreläsning vid sin återkomst till Spanien, som senare publicerades. Gómez de Salazar deltog i utformandet av gymnastikföreskrifter för det spanska infanteriet (publicerade 1911), och skrev ett par artiklar i Infanteriets minnesblad 1912. Men vi vet

ingenting om deras personliga upplevelser, intryck eller vänner de fick under resan till Sverige.

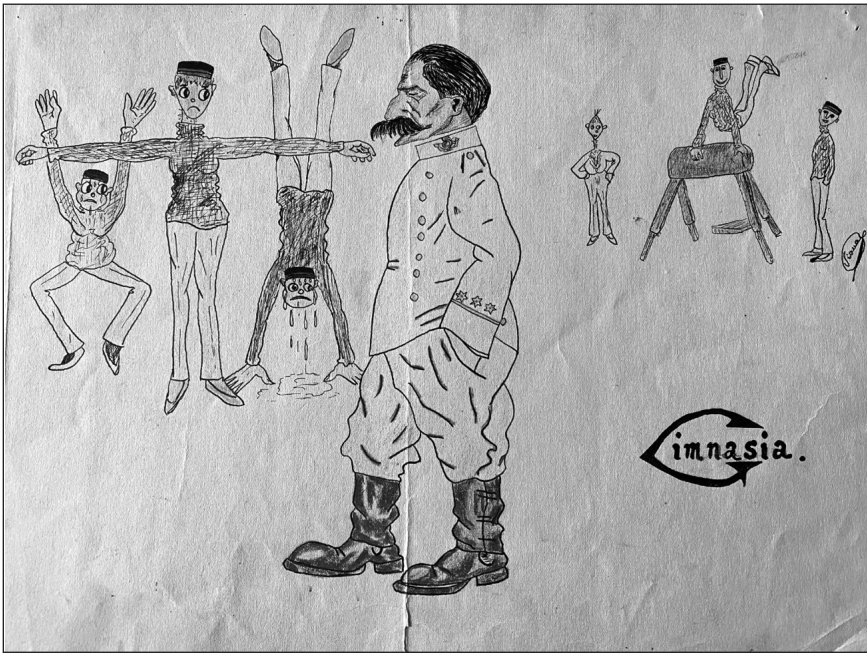

Figur 1. Notis i Svenska Dagbladet 1910-10-29.

Vid Infanteriakademin i Toledo arbetar idag María Del Carmen Botica De Ancos. Hon är hustru till ett av kapten Federico Gómez de Salazars barnbarn (José María Frutos Gómez de Salazar), och detta gav möjligheten att kunna avslöja fler detaljer om resan till Stockholm 1910. Bland de dokument som bevarats av familjen finns en samling porträttfotografier. Många av fotografierna har fotografens namn angivet, med svensk adress. Men vilka är personerna på fotona? Vilken koppling hade de till Gómez de Salazar? Vad kan ha hänt med dem senare i livet?

Förra påsken hälsade jag på min dotter Maria som arbetar i Sverige. Jag passade då på att besöka Gymnastik- och idrottshögskolan, GIH, tidigare Gymnastiska Centralinstitutet. Målet var att försöka identifiera några av personerna på fotografierna. Jag hade tur och träffade rätt person: Karin Jäppinen, bibliotekarie vid GIH, som tidigare hade genomfört ett projekt med fokus på militärgymnastik i Sverige runt sekelskiftet 1900¹. Sedan den dagen har vi haft en kontinuerlig kontakt för att lära oss mer om Stockholmsresan 1910 och dess följder. Det är trots allt en gemensam historia för tre lärosäten: Spanska infanteriakademin i Toledo, Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm och Centrala skolan för kroppsbildning i Toledo (Escuela Central de Educación Física), där Federico Gómez de Salazar senare blev den första läraren på skolan.

¹ Karin Jäppinen, "Militärgymnastik och exercis: En inblick i Gymnastiska Centralinstitutets verksamhet med utgångspunkt i en militärhistorisk boksamling i Gymnastik- och idrottshögskolans bibliotek", *Militärhistorisk Tidskrift*, 2019, s. 11–17. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:gih:diva-6197>, 24/3–2025

Figur 2. Karikatyr av kapten Federico Gómez de Salazar, troligen tecknad av en av hans studenter.

Två lärare med engagemang för fysisk fostran

Federico Gómez de Salazar föddes i Logroño 1882. Redan tidigt hade han visat intresse för idrott, särskilt skytte och fäktning, där han hade vunnit priser i nationella och regionala tävlingar. Under sina första år vid Infanteriakademin undervisade han i ämnen relaterade till fysisk träning, som gymnastik, skytte och fäktning, och han hade dessutom ansvar för akademins cykelpark. Han var även engelsklärare, vilket troligen bidrog till att han skickades utomlands. Parallellt med sina akademiska undervisningsuppgifter lade Gómez de Salazar ner stor energi på att organisera akademins idrottslag, i synnerhet fotbollslaget.

Federico González Deleito (född i Granada 1878) avslutade sina medicinstudier 1898 med utmärkt betyg. Redan 1903 uttryckte Deleito, likt många hygienläkare vid den tiden, att den mest effektiva fysiska träningen var den svenska gymnastiken, vilket han beskrev i *Anteckningar om social hygien inom armén*². Två år senare (1905) anställdes han vid Infanteriakademin, samtidigt som han avlade doktorsexamen i medicin med sitt arbete *Lungtuberkulos inom den spanska armén*, även det med högsta betyg.

2 José Miguel García García, "Sus precursores", i Arcadio Grandal García (red.), *Centenario de la Escuela Central de Educación Física* (Madrid 2020), s. 21.

Figur 3. Federico Gómez de Salazar föddes i Logroño 1882. Redan tidigt hade han visat intresse för idrott, särskilt skytte och fäktning, där han hade vunnit priser i nationella och regionala tävlingar. Under sina första år vid Infanteriakademin undervisade han i ämnen relaterade till fysisk träning, som gymnastik, skytte och fäktning, och han hade dessutom ansvar för akademins cykelpark. Han var även engelsklärare, vilket troligen bidrog till att han skickades utomlands. Parallellt med sina akademiska undervisningsuppgifter lade Gómez de Salazar ner stor energi på att organisera akademins idrottslag, i synnerhet fotbollslaget.

Figur 4. Federico González Deleito (född i Granada 1878) avslutade sina medicinstudier 1898 med utmärkt betyg. Redan 1903 uttryckte Deleito, likt många hygienläkare vid den tiden, att den mest effektiva fysiska träningen var den svenska gymnastiken, vilket han beskrev i Anteckningar om social hygien inom armén³. Två år senare (1905) anställdes han vid Infanteriakademin, samtidigt som han avlade doktorexamen i medicin med sitt arbete Lungtuberkulos inom den spanska armén, även det med högsta betyg.

3 José Miguel García García, "Sus precursores", i Arcadio Grandal García (red.), *Centenario de la Escuela Central de Educación Física* (Madrid 2020), s. 21.

Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm

Figur 5. Exteriör av Gymnastiska Centralinstitutet runt år 1900.

”I dag, när man talar om fysisk utbildning, är Sverige det ord som genast dyker upp i våra huvuden. Tala med vem som helst som ens har snuddat vid dessa frågor, och de kommer omedelbart att nämna den svenska gymnastiken. Bläddra igenom vilken bok som helst om detta ämne, och du kommer inte att hitta en enda sida där den inte nämns. Lings metod kommer att vara ett ständigt fokus genom hela texten eller i alla dess kapitel.

Och när en metod, född i ett avlägset land med liten befolkning, begränsad global betydelse, ett språk som är svårt att förstå och talas av väldigt få invånare, lyckas påtvinga en idé till de rika, mäktiga och geografiskt bättre belägna länderna så är det för att den idén har en mycket stor styrka, och styrkan hos idéer ligger i deras inneboende kvalitet” (González, 1911: 9).

Federico González Deleito

Den fysiska utbildningen i Sverige.

Föreläsning på Ateneo de Madrid av Förste militärläkaren Federico González Deleito, utsänd av Infanteriakademin för att studera gymnastikmetoder i Stockholm och Joinville-le-Pont.

Vid 1900-talets början hade svensk gymnastik nått ett sådant globalt erkännande att Gymnastiska Centralinstitutet praktiskt taget kunde betraktas som

ett internationellt gymnastiskt utbildningscentrum⁴. Institutet hade grundats 1813 av Pehr Henrik Ling och låg i ett gammalt kanongjuteri i centrala Stockholm. Ling utformade ett gymnastiksystem, kallat linggymnastik eller svensk gymnastik, bestående av fyra delar: medikal, pedagogisk, militär och estetisk gymnastik. Delarna skulle komplettera varandra och göra kroppen till en harmonisk helhet, och systemet sades vila på en vetenskaplig grund.

Utbildningen för de manliga eleverna vid GCI var vid tiden för spanjorernas besök indelad i tre kurser, var och en på ett år: Instruktörskursen, Gymnastiklärarekursen samt Sjukgymnastkursen. För att kunna gå vidare till nästa kurs måste man ha klarat av den föregående. Den som gick alla tre åren fick titeln Gymnastikdirektör, med rätt att starta ett eget gymnastiskt institut. En övervägande del av de manliga eleverna var militärer, eftersom fick ett dagtraktamente under studierna till skillnad från civila elever. De militära eleverna gick ofta bara det första året, om de inte planerade att arbeta i skolan senare. Kvinnliga elever skulle inte lära sig militärgymnastik och fäktning, och därför gick de bara två år.⁵

Civila och kvinnliga elever började sina studier den 1 oktober respektive den 15 september, medan studenter från armén började den 10 oktober för att hinna slutföra de årliga militära övningarna. Höstterminen var alltså redan igång när Gómez de Salazar och Deleito anlände till GCI i mitten av oktober 1910.

Figur 6. Förlorat. Federico Gómez de Salazar verkar ha tappat något av värde på vägen mellan centralstationen och Belfrages Pensionat. Notis i Dagens Nyheter 1910-11-26.

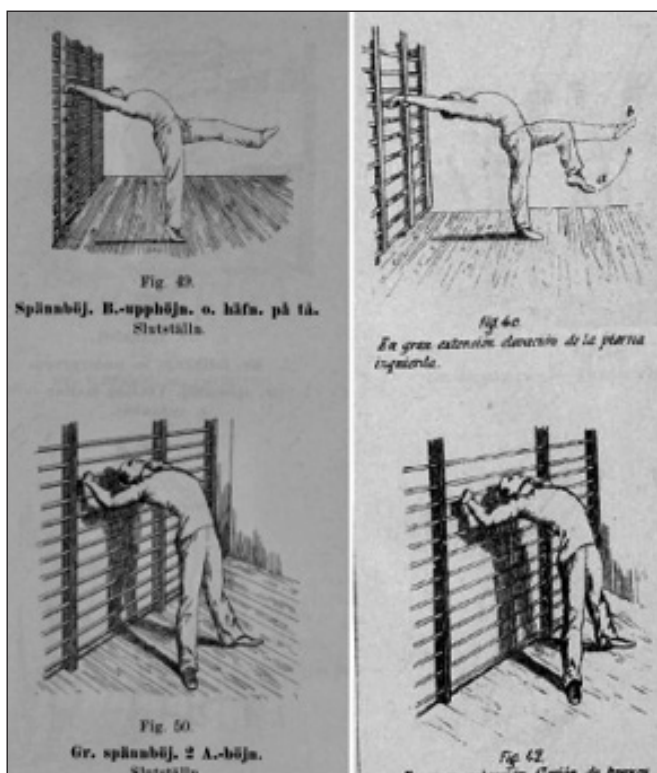
- 4 Större delen av de utländska elever som tog examen från GCI kom från de nordiska länderna, men det fanns även elever från Kroatien, Storbritannien, Belgien, Chile och USA. Det var dock vanligare att utländska besökare deltog i undervisningen under en kortare period som gästlärare eller för att observera och lära sig om den svenska gymnastiken, såsom var fallet med våra två spanska besökare.
- 5 Jan Lindroth, "Från GCI till GIH – mer om historia", Gymnastik- och idrottshögskolan, <https://www.gih.se/om-gih/var-historia/fran-gci-till-gih>, 24/3-2025.

Undervisningen vid institutet bestod av en blandning av teori och praktik. Lektionerna, som hölls från måndag till lördag, började kvart i åtta på morgonen och slutade strax före fyra på eftermiddagen. När det gällde instruktörskursen (där vi antar att de två spanjorerna deltog), började morgonen med ett praktiskt gymnastikpass lett av kapten Nerman. Därefter, från 08:55 till 09:50, hölls en teoretisk lektion i anatomi eller pedagogisk gymnastik. Efter det följde en timme med praktiska gymnastikövningar med skolbarn⁶, även om detta också kunde ske sent på eftermiddagen. Lunchpausen var mellan 11:00 och 12:00, och eftermiddagen ägnades åt fäktning.

Fäktningsinstruktörer var kommendör Drakenberg och löjtnant Cnatingius, och innehållet omfattade både praktiska och teoretiska moment i fäktning med värja, bajonett och sabel.⁷ Som kurslitteratur användes *Handledning i florettfäktning*, författad av institutets lärare Drakenberg och Hjort.⁸

Den pedagogiska gymnastiken, ledd av Kapten Nerman, behandlade den svenska gymnastikens historia och utveckling samt de gymnastiska rörelser som ingick i Hjalmar Lings⁹ tabeller. Föreläsningar varvades med praktisk undervisning i fäktsalen, då eleverna kom ombytta och själva fick pröva att utföra de gymnastiska rörelserna. Som kurslitteratur ingick *Lärobok i Gymnastik* (1905) av LM Törngren, tidigare lärare vid GCI. En annan lärobok var *Handbok i gymnastik för arméén och flottan* från 1902. Boken var skriven av ett antal officerare, varav flera lärare vid GCI, och var indelad i tre delar. Den första delen var en redogörelse för det gymnastiska systemet, den andra innehöll 200 detaljerade teckningar som visar gymnastiska rörelser, och den tredje organiserade dessa övningar i tre serier av tabeller¹⁰. Illustrationerna tecknades av läraren Wendela Andersson-Falck, som baserade dem på fotografier av institutets studenter.¹¹ Dessa figurer kom sedan att användas i ett stort antal gymnastikböcker världen över, exempelvis i den spanska *Reglamento provisional de gimnasia para Infantería* (1911).

- 6 För att öva sin förmåga att leda grupper fick eleverna vid GCI leda gymnastiklektioner med skolorndomar. Lektionerna kunde hållas antingen på GCI eller i en av Stockholms folkskolor. Det fanns en särskild "svag-tropp" för ungdomar som av någon anledning var för klena för att delta i den ordinarie gymnastiken.
- 7 Schemat för skolar 1910–11 finns i GCI:s arkiv som förvaras på Riksarkivet i Täby. Hälften av undervisningstiden ägnades åt fäktning. Vi får anta att en skicklig fäktare som Gómez de Salazar uppskattade fäktningslektionerna och det är troligt att han fick vänner bland de svenska fäktarna.
- 8 Sten Drakenberg, "Militära avdelningen", i *Kungl. gymnastiska centralinstitutets historia 1813–1913: med anledning av institutets hundraårsdag* (Stockholm 1913), s. 285.
- 9 Son till Pehr Henrik Ling. Hjalmar Ling var lärare och professor vid GCI 1843–1882, grundade den svenska skolgymnastiken och systematiserade faderns idéer.
- 10 E. Nerman, "Pedagogiska avdelningen: 1. Manliga avdelningen", i *Kungl. gymnastiska centralinstitutets historia 1813–1913: med anledning av institutets hundraårsdag* (Stockholm 1913), s. 237–239.
- 11 Oswald Holmberg, *Den svenska gymnastikens utveckling: Per Henrik Ling och hans verk* (Stockholm 1939), s. 106.

Figur 7. Till vänster: *Handbok i gymnastik för armén och flottan* (1902). Teckningar av Wendla Andersson-Falk, lärare vid GCI. Till höger: Samma teckningar i *den spanska Reglamento provisional de gimnasia para Infantería* (1911).

Vid tiden för Gómez de Salazar och Deleitos besök hade även idrotten börjat leta sig in på GCI. I april varje år fick eleverna undervisning i inom- och utomhuslekar, samt idrott och voltige. De mer utrymmeskrävande lekarna, som boll- och kastlekar, hölls på institutets inre gård eller i fäktsalen. Friidrotten ("allmän idrott") hölls i Idrottsparken, som låg där Stockholms stadion idag ligger. Efter att Stadion börjat byggas 1910, inför olympiska spelen 1912, flyttades friidrotten till Östermalms idrottsplats.

Tyvärr missade Gómez de Salazar och Deleito några av de mest uppskattade övningarna under läsåret. Eleverna såg fram emot undervisningen i vinteridrott med utfärder på skidor och skridskor. I februari 1911 reste de manliga eleverna till Umeå för att öva skidlöpning ihop med regementena där.¹² Några veckor före vårterminens slut slogs instruktörs- och gymnastiklärarkurserna samman för gemensamma gymnastikövningar. Terminen avslutades med en gemensam gymnastikuppvisning, ofta med kungligheter i publiken. Tyvärr stannade inte de spanska besökarna tillräckligt länge för att få uppleva vare sig vinteridrott eller gymnastikuppvisning.

¹² Sten Drakenberg, "Militära avdelningen", s. 284.

Lärare och studenter vid GCI

Gomez de Salazar hade i sin ägo fotografier av tre av lärarna vid GCI; Sellén, Drakenberg och Cnattingius. Major Nils Sellén var föreståndare vid GCI och överlärare i pedagogisk gymnastik. Enligt schemat var han 1910 endast lärare vid instruktionsövningar med skolungdom från Nya Elementarskolan, men i sin roll som föreståndare hade han troligen hand om utländska besökare. Han hade själv utövat sjukgymnastik i Frankrike 1889–1891, så han var säkert intresserad av det internationella utbytet och möjligheten att sprida den svenska gymnastiken till Spanien.

Major Sten Drakenberg var överlärare i militärgymnastik och framstående florettfäktare. Han förestod även GCI:s bibliotek och var redaktör för jubileumsboken som utgavs år 1913. Drakenberg är i schemat angiven som lärare i värj-, sabel- och bajonettfäktning, samt i ämnet fäktlära.

Med så mycket undervisning inlagd i schemat är det inte konstigt att Drakenberg behövde få hjälp av andra fäktningslärare. En av dessa var löjtnant Birger Cnattingius. Han var väl kvalificerad för uppgiften eftersom han själv hade deltagit i värjfäktning i Olympiska spelen 1908. Senare kom Cnattingius att flytta till New York 1926, där han förestod ett institut för svensk gymnastik fram till sin död 1950.

Gomez de Salazar hade även ett foto på friherre löjtnant Fredrik H.M. Falkenberg. Denne tog examen från GCI redan 1899, men han står inte med som lärare på GCI 1910. Kanske var han vikarierande lärare på GCI? Som kuriosita kan nämnas att en värja som har tillhört honom under hans tid vid GCI finns i Armémuseums samlingar¹³. En annan möjlighet är att de träffades på fritiden. Vi vet av en notis i Svenska Dagbladet att Deleito var gäst vid Svenska militärläkarföreningens samkväm fredag den 4 november 1910. Troligen blev de utländska gästerna inbjudna även till andra tillställningar under sitt besök i Stockholm, och där kan de ha lärt känna andra kollegor.

Under läsåret 1910 var 145 elever inskrivna vid GCI; 84 män och 61 kvinnor. Bland Gómez de Salazars efterlämnade papper fanns fotografier av tio av eleverna, alla män. Av dessa gick sex personer första året på instruktörskursen: Flory, Bratt, Hellsten, Palmberg, Lindbohm, Klerck och Kullberg, och tre gick andra året på gymnastiklärarekursen: Danckwardt, Törnmarck och Levin. Nästan alla de manliga eleverna vid GCI var militärer. Av de 33 elever som skrev in sig på instruktörskursen 1910 var det bara en enda elev, gymnasten Boo Kullberg, som var civil. Deras namn ger intryck av att tillhöra medel- och överklass. Elva av de 33 har gått på läroverk i Stockholm och de övriga 22 i

¹³ <https://digitaltmuseum.se/011024417561/florett> "Använd av dåvarande löjtnanten, friherre Fredrik Falkenberg vid kommendering på Gymnastiklärarkurs vid förutvarande Gymnastiska centralinstitutet 1897–99."

andra städer. Inga utländska elever är inskrivna, men det kom, som vi vet, besökare från utlandet under kortare perioder.

Vad hände sedan?

Efter återkomsten till Spanien ägnade både Gómez de Salazar och Deleito sig åt att sprida den svenska gymnastiken i landet. Detta sammanföll med att den spanska armén utarbetade en gymnastikföreskrift för infanteriet. Gómez de Salazar och Deleito hade lämnat in rapporter från sin resa till *Arméns taktiska kommission*, som var ansvarig för utformningen av gymnastikföreskriften. Innehållet i våra resenärers rapporter var värdefullt och kommissionens chef begärde 1911 att kapten Gómez de Salazar skulle resa till Madrid för att bidra till den slutliga utformningen av gymnastikföreskriften. Den 15 september samma år godkändes den första *Reglamento Provisional de Gimnasia para Infantería*.¹⁴

Figur 8. Den första hänvisningen och de första redskapen (ribbstol och bänk) för svensk gymnastik i akademins samling av vykort. Även om hinderbanelöpning, sporttävlingar och redskapshopp hade fotograferats sedan 1907, blev svensk gymnastik inte ett återkommande tema förrän från 1911.

Året därpå (1912) publicerade Gómez de Salazar två artiklar i *Memorial de Infantería*, där han beskrev hur en typisk gymnastiklektion (dagövning) borde genomföras. Lektionen inspirerades av tabell 6 för "värnpliktige med kortare utbildning" ur *Handbok i gymnastik för arméen och flottan* (1902). Men kanske var hans viktigaste bidrag till gymnastiken i Spanien hans engagemang tio år senare för att etablera den Centrala Gymnastikskolan i Toledo (*Escuela Central de Gimnasia*) 1919, där han blev den första läraren och var en starkt pådrivande

¹⁴ Lope Vinuesa & Ignacio Manuel y Vinuesa Jiménez, *La Escuela de Educación Física de Toledo, 1919-2019. Cien años de docencia sobre el esfuerzo*, (Toledo 2019), s. 33-34.

kraft. Tyvärr fick hans arbete ett abrupt slut, då han efter sin medverkan i kriget i Marocko avled den 6 augusti 1922, kort efter sin återkomst till Spanien.

Deleito var en produktiv skribent med många publicerade artiklar i olika medicinska ämnen. Som ett resultat av sin studieresa till Stockholm publicerade han 1911 *La educación física en Suecia* och två år senare *Manual de Gimnasia Sueca*, som kom att användas i studier och praktik vid militärakademier och infanteriförband. År 1917 skickades han till Berlin för att utföra humanitär arbete i läger för krigsfångar och tilldelades utmärkelser av de spanska, franska och belgiska regeringarna. År 1925 återförenades han med general Villalba Riquelme som en del av den kommission som besökte Europa för att "studera ett projekt för nationell fysisk fostran och premilitär utbildning". Kommissionen, inklusive Deleito, kom att besöka Stockholm och GCI året därpå. År 1926 utsågs Deleito till direktör för det militära mentalsjukhuset i Ciempozuelos nära Madrid och 1935 för militärsjukhuset i Carabanchel i Madrid. Han mördades av revolutionärer 1936 när han försökte förhindra överlämnandet av en general som vårdades på sjukhuset.¹⁵

Kurskamraterna från Gómez de Salazars fotografier från tiden i Stockholm fick olika karriärer. Några av dem stannade kvar inom det militära. Först bör nämnas Arvid Flory, som efter att ha tagit flygcertifikat 1916 var delaktig i skapandet av det svenska flygvapnet. Harry Bratt blev generallöjtnant i armén och direktör för Kungliga Krigsvetenskapsakademien. Slutligen avslutade Sven Levin sin karriär som överstelöjtnant i armén som anställd vid Centrala värnpliktsbyrån. Idrott var viktigt för många av GCI-eleverna; av Salazars kamrater deltog tre i Olympiaden i Stockholm 1912; Törnmarck i skytte, Klerck i fäktning och Kullberg i trupp gymnastik.

Fem av kurskamraterna kom att arbeta som gymnastiklärare. Den mest bereste var Boo Kullberg, som efter att ha deltagit i OS 1912 fick en inbjudan till Lissabon och en tjänst på L'école Académique för att införa den svenska gymnastiken där. Inbjudan var på tre år, men han blev kvar i Portugal och bildade familj där. Det är också värt att lyfta fram Jean Danckwardt, som arbetade som lärare vid GCI i nästan femton år. Men ur ett mer sentimentalt perspektiv bör vi minnas Curt Ivan Törnmarck (Kutt-i-fan kallad av sina elever), som arbetade många år som gymnastiklärare vid Jönköpings Högre Allmänna läroverk. Ett lustigt sammanträffande är att Karin Jäppinens mormors bror Wåge (född 1912) hade kapten Törnmarck som lärare där. Enligt Karins mor blev kapten Törnmarck känd bland eleverna för sina många tvetydiga felsägningar. Hon kunde återberätta flera av dem, som hon hört från sin morbror, och många av dem finns nedtecknade som anekdoter i läroverkets jubileumsbok.¹⁶ Några av anekdoterna var:

¹⁵ José Miguel García García, "Sus precursores", i *Centenario de la Escuela Central de Educación Física*, (Madrid, 2020), s. 21–22.

¹⁶ Göran Åberg, *Högre allmänna läroverket i Jönköping 1878–1968* (Uppsala 1991), s. 142–143

- Kapten Törnmarck stod framför en gymnastiktrupp och höll ett strafftal till en av eleverna. Denne elev var äldst bland sina kamrater. Strafftalet mynnade ut i följande påstående: "Den som är äldst här, den är dummast."
- Inför en gymnastikuppvisning, då eleverna skulle uppträda i vita byxor, beklagade sig några av dessa över svårigheterna att införskaffa sådana, varvid Törnmarck genmälde: "Jag vet en fru på Öster. Hon har vita byxor..." Fortsättningen "till försäljning" dränktes i elevernas skrattsalvor.
- Med hänsyn till städningen skulle eleverna vid ett tillfälle inte gå ner till toaletten i sina uteskor, vilket Törnmarck meddelade med följande ord: "När ni kissar, skall ni kissa i era gymnastikskor och inte i era vanliga skor."
- Eleverna, som pratade i mun på varandra vid samtal med gymnastikläraren, fick följande tillsägelse: "När ni talar med mig, skall ni tiga."

Att följa våra två spanjorer och deras nya svenska vänner har visat på GCI:s och den svenska gymnastikens betydelse under tidigt 1900-tal. Vi ser här ett exempel på hur lingvgymnastiken spreds till olika länder genom studiebesök på GCI, och även hur svenskar reste utomlands i samma ärende, som i fallen Kullberg i Portugal och Cnattingius i USA. Det finns många liknande trådar att följa i arkiven. Bara några veckor efter våra spanjorer, anlände till exempel två män från Rumänien till Stockholm för att ta del av undervisningen vid GCI. Vad tog de med sig hem till Rumänien och vilka kontakter knöt de i Sverige? Det är bara ett av många exempel; i denna del av den svenska gymnastik- och idrottshistorien finns mycket kvar att utforska.